

AŞR-1 ŞERİF

(عشر شریف)

Kur'ân-ı Kerîm'in

bir cemaat içinde sesli olarak okunan
ve genellikle orta uzunluktaki
on âyet kadar olan bölümlerine
Türkler arasında verilen ad.

Aşr Arapça'da "on" demektir. Kur'an'ın öğrenme ve ezberleme çalışmasının onar âyetlik bölümler halinde yürütülmesiyle ilgili ilk uygulamanın Hz. Peygamber tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Ebû Abdurrahman es-Süleimî'nin Hz. Osman, Abdullah b. Mes'ûd ve Übey b. Kâ'b'dan rivayet ettiği bir hadise göre Hz. Peygamber bu sahâbîlere âyetleri onar onar öğretmiş, sadece okumayı değil bu on âyetteki hükümleri de öğrenmedikçe diğer on âyetlik bölüme geçmelerine izin vermemiştir (bk. Taberî, I, 80; İbn Mücâhid, s. 69; Zehebî, I, 490). Kur'an'dan on âyet okumanın veya ezberlemenin faziletine dair hadisler de vardır. Geceleri on âyet okuyanın gafillerden sayılmayacağı (bk. Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 25; Ebû Dâvûd, "Şalât", 326), Kehf sûresinin başından on âyet ezberleyenin **deccal**¹-den korunacağı (bk. *Müsned*, V, 196; VI, 449-450; Müslim, "Müsâfirîn", 257; Ebû Dâvûd, "Melâhim", 14) bu hadislerde işaret edilen hususlar arasındadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in bir gece yarısı namaz için kalkıp önce Âl-i İmrân sûresinin son on âyetini okuduğu da rivayet edilmiştir (bk. *el-Muvatta*², "Şalâtü'l-leyl", 11;

Buhârî, "Vuḍûʿ", 36) Muhtemelen bu fiilî ve kavlî sünnete uymak için mushaf yazımında sûreler onar âyetlik bölümlere ayrılmış, buna taʿşîr denmiştir. Taʿşîre işaret etmek üzere de her on âyetlik bölümün sonuna aşr kelimesinin ilk harfi olan "ayın" (ع) konmuş, böylece bu harf bir aşrın bittiğini ve yeni bir aşrın başladığını gösteren bir işaret olmuştur. Bazı mushafalarda ise ayın harfi yerine veya ayınla birlikte aşır gülleri ve hatta değişik renkte âyet gülleri kullanılmıştır. Ashap ve tâbiînin ileri gelenlerinden bazılarının konu üzerinde görüş belirttiklerini bildiren rivayetlere bakılırsa (bk. Dānî, s. 3, 14-15), taʿşîre ilgili ilk denemelerin daha sahâbîler hayatında iken başladığı anlaşılmaktadır. Zerküşî, bu uygulamanın Abbâsî Halifesi Me'mûn'un veya Haccâc b. Yûsuf es-Sekâfî'nin emriyle yapıldığını belirtmekte ise de (bk. *el-Burhân*, I, 251) bunun için resmiyet kazanma safhası ile ilgili olduğu söylenebilir.

Ta'şiri gösteren “ayın” harfinin muhaf yazımında yaygın hale gelmediği, bir kıssa veya konunun bitip yenisinin başladığını belirtmek ve hatimle namaz kıldırانların yahut namazı uzun tutanların rûkûa gidebilecekleri en uygun yeri göstermek üzere daha sonraki asırlarda bir kısım âyetlerin sonuna konan ve “rûkû” (رُكُوع) kelimesinden alınan “ayın” işaretinin bazı İslâm ülkelerinde onun yerini aldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Türk hattatları tarafından yazılan bazı

Kur'an nüshalarında bir kısım âyetlerin sonunda görülen "ayın" harfleri bu maksatla kullanılmış, on âyetlik bölüm ölçüsü (ta'sîr) dikkate alınmamıştır.

Genellikle cemaatle kılınan namazlardan sonra veya çeşitli toplantılarda ibadet maksadıyla yapılan tilâvetlerde, hadislerde yer alan on sayısına itibar ederek okunan on âyet veya orta uzunlukta yaklaşık on âyetlik bir bölüm için Türk muhitlerinde kullanılan "aşr-ı şerif" tabirine öteki müslürnan ülkelerde rastlanmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muwaṭṭaʿ, "Ṣalātū'l-leyl", 11; *Müsned*, V, 196; VI, 449-450; *Dārimī*, "Feẓā'ülü'l-Ḳurʿān", 25; *Buhārī*, "Vuḍūʿ", 36; *Müslim*, "Mūsāfirīn", 257; *Ebü Dāvūd*, "Ṣalāt", 326, "Melāḥim", 14; *Taberī*, *Tefstr* (Şākir), I, 80; İbn Mücāhid, *Kitāb-ü-Sebʿa fi'l-ḳurʿā*ʿāt (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1972, s. 69; *Ebü Amr ed-Dānī*, *el-Muḥkem fi nakṡi'l-meşāḥif* (nşr. İzzet Hasan), Dimaşq 1379/1960, s. 3, 14-15; Zehebi, *Aʿlāmü'n-nübelāʿ*, I, 490; *Zerkeşî*, *el-Burhān*, I, 251; *Süyûtî*, *el-İt-kān*, IV, 160-162; *Zürkanî*, *Menāhilü'l-irfān*, Kahire 1372/1953, I, 402-403; *Hind Şelebi*, *el-Ḳirāʿāt bi-l-fırkıyye*, Tunus 1983, s. 77.

MUHAMMED EROĞLU

ÂŞÛRÂ

(عاشورا)

**Çeşitli din ve mezheplerin
önem verdiği,
muharrem'in onuncu günü.**

Âşûrâyı on sayısı ile ilgili olan aşr ve âşir veya develerin güdülmesiyle ilgili ıştır kökünden türemiş Arapça bir kelime kabul edenler olduğu gibi, bu dilde “fâûlâ” vezninin bulunmadığını ileri sürerek İbrânîce’den geldiğini söyleyenler de vardır. Fakat âlimlerin çoğu bu görüşe katılmamakta, kelimenin Arapça asıllı olduğunu benimsemektedirler.

Âşûrânın menşei hakkında kaynakların belirttiği görüşleri iki noktada toplamak mümkündür. 1. Âşûrâ, Hz. Mûsâ ve kavminin, Firavun'un zulmünden kurtulduğu ve yahudilerin oruç tutmakla mükellef olduğu bir gündür. Daha çok müsteşriklerin benimsediği bu görüşe göre müslümanların mübarek bir gün olarak kabul edip oruç tuttıkları âşûrâ yahudi geleneğine dayanmaktadır. 2. Âşûrâ, Hz. Nûh'tan itibaren bütün Sâmî dinlerde mevcut olan ve Câhiliye devri Araplar'ı arasında da Hz. İbrâhim'den beri önemli görülüp oruç tutulan bir gündür. Bu görüş, Hz. Âîşe ile Abdullah b. Ömer'in rivayetlerine dayanır. Âîşe'nin

Şeyh Hamdullah hattı Mushaf'ın Enbiyâ sûresinin 21. âyetinden 30. âyetine kadar aşır gülleriyle gösterilen on âyetlik bir bölümü (İÜ Ktp., AY, nr. 6552)

rivayeti şöyledir: "Âşûrâ Kureys'in Câhiliye devrinde oruç tuttuğu bir gündü. Resûlullah'a buna riayet ediyordu. Medine'ye hicret edince bu orucu devam ettirmiş ve başkalarına da emretmişti. Fakat ramazan orucu farz kılınca kendisi âşûrâ gününde oruç tutmayı bırakmış, bundan sonra müslümanlardan dileyen bu günde oruç tutmuş, dileyen tutmamıştır" (Buhârî, "Şavm", 69; *Müsned*, VI, 29-30). Abdullah b. Ömer'in aynı konudaki rivayeti de şöyledir: "Âşûrâ Câhiliye devri insanların oruç tuttuğu bir gündü. Fakat ramazan orucu farz kılınca Resûlullah'a âşûrâ konusu sorulmuş, o da, 'Âşûrâ Allah'ın günlerinden bir gündür, dileyen bu günde oruç tutsun, dileyen tutmasın' buyurmuştur" (*Müsned*, II, 57, 143). Aşap arasında ilimleriyle temayüz etmiş bu iki sahâbînin rivayetlerinden, âşûrânın Câhiliye devri Araplar'ınca önemli sayıldığı açıkça anlaşılmaktadır. Hz. Âişe'nin âşûrâ gününde Kâbe örtülerinin değiştirildiğini anlatan diğer bir rivayeti de bunu desteklemektedir (*Müsned*, VI, 244). Araplar'ın, âşûrâ günü doğduğu rivayet edilen ve Kâbe'yi inşa eden ataları Hz. İbrâhîm'in hâtırasına hürmeten bu günü yaşatmış olmaları uzak bir ihtimal değildir. Hz. Mûsâ ile İsrâiloğulları'nın Firavun'un elinden âşûrâ günü kurtulduğunu ve Hz. Nûh'un gemisinin Cûdî dağına aynı gün oturduğunu söyleyen yahudileri Hz. Peygamber'in tekzip etmemesi, hatta, "Biz Mûsâ'ya sizden daha lâyıkız" diyerek bu günde oruç tutulmasını emretmesi (bk. Buhârî, "Şavm", 69; *Müsned*, II, 359-360), âşûrânın Nûh'tan itibaren semavî dinlerde önemli bir yer işgal ettiğine işaret etmektedir.

Âşûrânın menşeiyle ilgili bu iki yorum dışında bazı tarih, hadis ve fıkıh kitaplarında yer alan haberler, bu günü Hz. Âdem'in tövbesinin kabul edildiği, Hz. Yûnus'un balığın karnından çıkarıldığı, Hz. Mûsâ ve İsâ'nın doğduğu, Hz. Süleyman'a mülkün verildiği, Hz. Dâvûd'un tövbesinin kabul edildiği, Hz. Peygamber'in geçmiş ve gelecek bütün günahlarının affedileceğine dair kendisine Allah tarafından teminat verildiği ve Mekke'den Medineye hicret ettiği gün olarak tavsif ederler (Diyarbakrî, I, 360). Ne var ki bunları ilmen doğrulama imkânı olmadığı gibi bir kısmının yanlışlığı da ortadadır. Meselâ Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti 10 Muharrem'de değil 12 Rebûlevvel'de gerçekleşmiştir. Bunun dışındaki rivayetlerin ise İsrâiliyat'a dayandığı kabul edilmektedir.

Hız. Nûh zamanından beri bütün Sâmî dinlerde makbul sayılan âşûrâ gününde oruç tutmak yahudilere farz kılınmıştı. Onlar, yedinci ayları olan Tişrin'in onuncu gününe rastlayan âşûrâyı bayram telakki ederek birtakım merasimler icra eder ve bir yıllık günahlardan temizlenmek üzere oruç tutarlardı (Levililer, 16/30-34, 23/27). Câhiliye devrinde Kureys'in de tuttuğu âşûrâ orucunu Hz. Peygamber bi'setten önce tutmuş, sonra bir ara terketmişse de Medine'ye hicret edince Hz. Mûsâ'nın şeriatına uyarak ramazan orucu farz kılınmaya kadar bir veya iki sefer o da bu orucu tutmuş ve müslümanlara da tutmalarını emretmiştir. Hatta bu konuda henüz bir emir bulunmamakla birlikte Resûlullah münâdîler çıkararak âşûrâ orucunu halka duyurmuş, geceleyin oruca niyet etmeyenlerin günün yarısında haberdar olsalar dahi o andan itibaren oruca başlamalarını emretmiş (Buhârî, "Şavm", 69), ancak ramazan orucunun farz kılınmasıyla bu orucu isteğe bırakmıştır. Ramazan orucunun farziyetinden önce yirmi dört saat devam eden âşûrâ orucunun bu tarihten itibaren müstehap olduğunda ittifak eden âlimler, Hz. Peygamber'in bu konudaki emrinin ramazan orucundan önceki dönem için vücûb ifade edip etmeyeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe ile bazı Şâfiîler âşûrâ orucunun önceleri vâcip olduğunu, fakat bu hükmün ramazan orucu ile neshedildiğini, Hanbelîler ve bir kısım Şâfiîler ise müstehap olduğunu kabul etmişlerdir.

Hız. Peygamber'in âşûrâ orucunu tutmayı yahudilerden öğrendiğini, fakat aralarının bozulması üzerine bu orucu terkedip ramazanı farz kıldığını öne süreren müsteşrik Caetani (*İslâm Tarihi*, III, 207-208) ile Wensinck'in (*El² [Fr.]*, I, 726) iddiaları son derece sübjektif ve hatta art niyetin bir ifadesidir. Zira, yukarıda da belirtildiği gibi, Araplar'ın Câhiliye devrinde âşûrâ gününe önem verip oruç tuttıkları, Hz. Peygamber'in de bi'setten önce bu oruca devam ettiği sahîh rivayetlerle sabittir. Esasen Caetani'nin, bu haberin sadece Âişe rivayetiyle yalnız Buhârî'de bulunduğunu söylemesi araştırmalarının eksikliğini gösterir. Çünkü bu haber Hz. Âişe yanında Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Umeyr rivayetiyle de sabit olup bu rivayetler birkaç hadis kitabında mevcuttur (bk. Müslim, "Şi-yâm", 134; Tirmizî, "Şavm", 50; *el-Muvaṭṭaʿ*, "Şi-yâm", 33). Caetani'nin, orucu Allah'ın değil Hz. Peygamber'in farz kıldığını öne sürmesi ise İslâm'a karşı kötü

niyetli bir yaklaşımın tipik örneğidir. Her şeyden önce, ibadetlerin şekil ve zamanının Allah tarafından tayin edildiği hususu, bütün semavî dinlerin kabul ettiği bir gerçektir. Hız. Nûh, İbrâhîm, Mûsâ ve İsâ'nın dini üzere gönderilen (bk. el-Hac 22/78; eş-Şûrâ 42/13) Hız. Muhammed'in sadece yahudilere has olmayan âşûrâ orucunu emretmesi tabii bir şeydir. Böyle bir tavsiyeden yahudileri taklit ettiği neticesini çıkarmak, semavî dinlerin aynı kaynağa bağlı olduğunu kabul etmemektir. Kaldı ki Resûl-i Ekrem, yahudileri taklit etmemek ve hurafelerinin İslâm bünyesine girmesine engel olmak için müminleri uyarılmış ve sadece âşûrâ günü değil muharremin dokuz, on ve on birinci günlerinde oruç tutmalarını tavsiye etmiştir (Buhârî, "Şavm", 69; Aynî, IX, 190). Âşûrâ orucunda, müslümanların yılın on iki ayı içinde değişen kamerî takvimi, yahudilerin ise kendilerine has şemsî-kamerî karışımı ve sadece eylül-ekim ayları içinde değişen bir takvimi kabul etmeleri, yahudiler kefareti orucu tutup bayram yaparken müslümanların geçmiş peygamberlerin sünnetine uyarak sadece oruç tutması gibi farklar, İslâm ve yahudi telakkilerini birbirinden ayıran hususlardır.

Âşûrâda oruç tutmanın fazileti konusunda sahîh hadislerin bulunmasına karşılık o gün yıkanmak, gözlere sürme çekmek, süslenmek, kına yakmak, bayramlaşmak, hububat karışımı aş (aşure) pişirmek, sadaka vermek, mescidleri ziyaret etmek, kurban kesmek gibi fiiller hakkında sahîh bir rivayete rastlanmamıştır. Hadis olduğu öne sürülen metinlerin birçoğunun gerçekte hadis olmayıp Câhiliye âdetlerine ve yahudi geleneklerine dayanması kuvvetle muhtemeldir. Zira bu âdetleri Resûlullah'ın ve ashabının yaptığına dair herhangi bir kayıt yoktur. Meselâ, "Âşûrâ günü sürme çeken helâk olmaz", "Âşûrâ günü gusleden o yıl hasta olmaz" tarzındaki rivayetler son devir kitaplarında yer almış ve İbn Teymiyye'nin ifadesine göre bu gibi hususlar Ehl-i beyt'e buğzeden Nâsibîler tarafından uydurulmuştur (*Mecmûʿu Fetâvâ*, II, 302).

Âşûrâ'nın İslâm tarihinde siyasî bir yönü de vardır. Hız. Hüseyin'in 10 Muharrem 61'de (1 Ekim 680) Kerbelâ'da şehid edilmesinden sonra Şîa için bu tarih önem kazanmış ve Hız. Hüseyin'in intikamını alma ahdinin tazelendiği bir matem günü olmuştur. Şiîler'in her yıl dövünerek, kendilerine işkence yaparak tutmaya başladıkları bu matem orucu Şîi-Fâ-

tımî devletinin himayesinde devlet me-
rasimleriyle icra edilmiş, daha sonra bu
merasimler İran'da gelenek halini al-
mıştır (bk. TÂZİYE). Esasen dinin yasak-
ladığı bu nevi bir matem, Şîî inancın can-
lı tutulmasında ve mezhep bütünlüğü-
nün sağlanmasında önemli rol oynamış-
tır. Âşûrâyı Şîa'nın yas günü ilân etme-
sine karşılık Ermevîler Kerbelâ faciasını
unutturmak için bir vesile sayarak o gü-
nü âdetâ bir bayram kabul etmişlerdi.
Hatta Fâtımî Devleti'nin yıkılmasından
sonra şenlikler düzenlenmiş, tatlı yiye-
cekler pişirilmiş ve bu konudaki bid'at-
ların haklı gösterilmesi maksadıyla çe-
şitli hadisler uydurulmuştur.

Müslüman Türkler'in dinî halk gele-
neğinde önemli bir yer tutan âşûrâ, ay-
nı zamanda, muharrehin onuncu günü
başlamak üzere daha sonraki günlerde
de özel merasimlerle pişirilip dağıtılan
tatlıya (aşure) ad olmuştur. Çok eskiden
beri devam eden aşure aşı Osmanlılar
döneminde sarayda da pişirilirdi. Helva-
cılarının nezâretindeki aşçılar ve kiler ağa-
ları tarafından hazırlanan aşure, muhar-
remin onundan itibaren "aşure testisi"
adı verilen özel kaplarla saray daireleri-
ne ve halka birkaç gün süreyle dağıtır-
dı. Anadolu'da zengin âileler ve esnaf
teşkilâtları tarafından pişirilen aşure se-
bîlciler, duagûlar ve halkın iştirak ettiği
merasimlerle dağıtılır, bazı bölgelerde
aşure dağıtımından sonra kurban kesi-
lirdi. Günümüzde de âşûrâ orucu tut-
mak ve aşure tatlısı pişirmek bütün can-
lılığıyla devam etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "Âşûrâ" md.; *el-Muvaṭṭa'*,
"Şiyâm", 11, 33; *Müşned*, II, 57, 143, 359-
360; VI, 29-44, 244; Buhârî, "Şavm", 69; Müs-
lim, "Şiyâm", 20, 134; Tirmizî, "Şavm", 50;
Taberî, *Târîḫ* (Ebû'l-Fazl), II, 417; Serahsî, *el-
Mebṣûṭ*, III, 67; İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, III, 174;
İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, II, 295, 302;
İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdû'l-me'âd*, II, 70;
Aynî, *Umdu'ttû'l-kârî*, Kahire 1392/1972, IX,
190, 191; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, Bulak
1315-18, II, 47; Diyarbekrî, *Târîḫü'l-ḥamîs*, I,
360; L. Caetani, *İslâm Tarihî* (trc. Hüseyin Ca-
hid), İstanbul 1924-27, III, 207-208; Pakalın, I,
101-102; E. Gugenheim, *Le Judaïsme dans la
vie quotidienne*, Paris 1970, s. 70; Muham-
med eş-Şerkâvî, "Fî Mevkibî 'âşûrâ", *Mecel-
letü'l-Ezher*, XLIV/1, Kahire 1978, s. 25-29; W.
Ende, "The Flagellations of Muharrem and
the Shi'ite Ulama", *Isl.*, sy. 55 (1978), s. 19-
36; M. Smith, "Aşûre and, in particular, the
aşûre of Muharrem", *JTS*, VIII (1984), s. 229-
231; *İTA*, "Âşûrâ", I, 605-613; Zuhur Ahmed
Azhar — Murtaza Hüseyin Fâzil, "Âşûrâ",
UDMİ, XII, 672-676; A. J. Wensinck — Ph. Mar-
çais, "Âşûrâ", *El'* (Fr.), I, 726-727; M. Ayo-
ub, "Âşûrâ", *Elr.*, II, 874-876.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

ÂŞÛRİYYE

(العاشورية)

Desûkiyye tarikatının
Sâlih Âşûr el-Mağribî'ye
nisbet edilen bir kolu
(bk. DESÛKIYYE).

AT

İslâm Öncesi. Tarihten önceki devirler-
den beri Asya ve Avrupa'nın çeşitli yer-
lerinde yabani halde yaşadıkları bilinen
türlü cinsten atların ehlileştirilerek in-
san hizmetine verilmesi tarihte büyük
bir hamle sayılır. Zira ot yiyen hayvan-
lar arasında adale kuvveti en fazla, ta-
bii zorluklara en dayanıklı, değişik ik-
limlere tahammül bakımından en güçlü
ve sürekli hızda rakipsiz olan at, tarihî
ve içtimâî hayatta olduğu gibi din, ede-
biyat ve sanat alanlarında da büyük ge-
lişmelere imkân vermiştir. İlk defa at
sayesinde farkedilen sürat kavramı, me-
safelerin kısalması ve kazanılan zaman
dolayısıyla insanlığa derin bir zihniyet
değişikliği getirmiş, hususi bir maharet
ve cesaret isteyen ata binme işi, at üs-
tünde olana, yayalar üzerinde maddî-
mânevî hâkimiyet kurma yolunu açmış-
tır. Ülke, nüfus miktarı, idare bakımı-
larından dar sınırlar içinde kapalı eski si-
te devleti sınırlarını aşarak kıtalara yay-
gın, çok kavimli ve o nisbette hukukî to-
leransa sahip geniş imparatorluklar kur-
ma şartlarını hazırlamış ve atın bilhassa
savaş vasıtası olarak kullanılması dünya
harp tarihinde, orduların makineleştiril-
diği II. Dünya Savaşı'na kadar "at çağı"-
nın başlangıcı olmuştur.

Eski çağların atı ehlileştirmek ve ata
binmek gibi, günümüz feza çalışmaları
ayarında tutulan medenî hamlesinin ilk
olarak hangi topluluk tarafından gerçek-

leştirildiği meselesi, çeşitli milletler ara-
sında âdetâ bir rekabet konusu hâline
getirildiğinden, henüz kabul edilen kesin
bir sonuca ulaşmamıştır. Nitekim atın
önce Hint-Avrupalılar'ın gayretiyle ehli-
leştirildiği ve dünyada ilk binicilerin on-
lar olduğu yolundaki iddialar, peşin hü-
kümler mahsulü farazyeler durumun-
dadır. Atı ilk defa Fin-Ugorlar'ın (Urallı)
ehlileştirdiğine, hatta Türkçe'deki at ile
ilgili bazı kelimelerin Fin - Ugorca'dan
alındığına dair söylentiler de ciddiyetten
uzak görüşlerdir. Çünkü milâttan önce
IV. bin ortalarında adı geçen kavimlerin
yaşadığı Ural dağları yöresindeki bozkır-
lar bölgesinde görünen topluluklar, ora-
ya Asya'dan atları ile birlikte gelmişler-
dir. Öte yandan at iskeletlerinin Orta As-
ya'dan önce Dinyepr kıyılarında Tripolie
ve Poltavka'daki mezarlarda bulunduğu
ve milâttan önce VIII. yüzyılda Orta Av-
rupa'da demir gem kullanan bir "atlı ka-
vim" in Kafkaslar yolu ile Mezopotamya
kültürünün tesirinde atıcılıkla ilgilendiği,
yine milâttan on dört asır önce Ön Asya'-
da attan bahseden metinlerin ele geç-
mesi, meseleyi çözebilecek deliller sayıl-
mamaktadır. Zira Güney Rusya'daki ka-
lıntıların belki de bir yabani ata ait ola-
bileceği ihtimali, Kafkaslar'da atı ilgi-
lendiren eserlerin milâttan önce IX-VIII.
yüzyıllardan kalması, Akkad metinleri-
nin ise Orta Asya'ya nisbetle geç tarih-
lerin izlerini taşıması, Türkler'ce temsil
edilen tarihî-sosyolojik gerçekleri de-
ğiştirecek sağlamlıkta görülmemekte-
dir. Vahşi bir hayvanı ehlileştirmek için
her şeyden önce insanları bu faaliyete
zorlayacak belirli şartlara ihtiyaç vardır.
Bu şartlara ise ne Avrupa, Hint, Mısır,
İran ve İç Asya'da, ne Ural dağları çev-
resinde, ne Ön Asya ve Mezopotamya'-
da, ne Çin'de, ne de Baykal'ın kuzeyi ve
doğusunda rastlanmaktadır. Buna kar-
şılık bu şartlara sadece Yukarı Asya boz-
kırlarında tesadüf edilmektedir. Adları
geçen kavimlerden bir kısmının köylü,
bazılarının göçebe kültüre bağlanma-
rı, yaşadıkları bölgelerin tabii durumu
gereğidir. Halbuki Türkler öz vatanları
olan Asya bozkırlarının iklimine uygun
bir tarzda hayatlarını sürdürmek zorun-
da idiler ki bu da binlerce baş hayvanın
güdümesi, mevsimden mevsime otlak-
lara zamanında sevk edilmesi, su başla-
rına süratle yetiştirilmesi zarureti do-
ğurmuş ve onları hızlı ve dayanıklı vası-
talar teminine itmiştir. İşte atın insana
kazandırılması gibi fevkalâde bir mede-
nî merhale bu sayede aşılmıştır. O an-

At şeklinde mezar taşı - Karabağ / Azerbaycan

